

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

1113 София, бул. Шипченски проход № 52, блок 17

☎ (02)870-8513, 979-2998 | 📠 (02)870-2191

🌐 www.ihist.bas.bg | ✉ office@ihist.bas.bg

№ 448
София, 26.08 2020 г.

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
1040 София, ул. "15-ти ноември" №1
тел./факс 981 72 62

Регистрационен №, индекс и др.

32-20-59 / 27. 08. 2020

**ДО ЗАМЕСТНИК-ПРЕДСЕДАТЕЛЯ
НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ЧЛ.-КОР. ВАСИЛ НИКОЛОВ**

Уважаеми чл.-кор. Николов,

В отговор на писмо №06-00-40 от 24.08.2020 г. приложено Ви изпращаме становището на Института за исторически изследвания, по искане на кмета на гр. Банско г-н Иван Кадев, във връзка със спорове относно родното място на Неофит Рилски.

ДИРЕКТОР:
(доц. д-р Даниел Вачков)

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

1113 София, бул. Шипченски проход № 52, блок 17

☎ (02)870-8513, 979-2998 | 📠 (02)870-2191

🌐 www.ihist.bas.bg | ✉ office@ihist.bas.bg

ДО КМЕТА НА ОБЩИНА БАНСКО, Г-Н ИВАН КАДЕВ

Уважаеми г-н Кадев,

В отговор на Вашето писмо до acad. проф. д. м. н. Юлиан Ревалски с входящ № 06-00-40 от 24.08.2020 г. с молба за експертно становище относно родното място на Неофит Рилски можем да кажем следното:

Съвременната българска историческа наука приема, че Неофит Рилски (мирско име: Никола Поппетров Бенин) е роден ок. 1793 г. в Банско, откъдето произхожда и неговото семейство.

Решението на въпроса обаче има дълга предистория, тъй като от края на XVIII в. в Банско-Разложкия край не са останали документи, които категорично и по безспорен начин да показват кое е родното място и коя е годината на раждане на момчето Никола Поппетров. В свои ранни публикации учени като Виктор Григорович, а след него и Константин Иречек твърдят, че видният наш книжовник и педагог е роден в с. Гулийна баня (дн. с. Баня), Разложко. Предполага се, че при пътуванията си в България през 1845 г. В. Григорович е черпил сведения от лични разговори със самия Николай или с негови съвременници (*Григорович, В. Очерк ученого путешествия по Европейской Турции. – Ученые записки Казанского университета, 1848, № 3, с. 152; Иречек, К. История на българите. 1978, [I изд. 1876] с. 573.*).

През 1881, годината на смъртта на Неофит Рилски, неговият ученик Паисий публикува първата самостоятелна биографична скица на своя учител, в която категорично заявява, че родното му място е Банско (в. Зорница, г. VI, 13 окт. 1881, № 41). Десет години по-късно обаче Рачо Косев отпечатва нова, по-пълна биография на Неофит Рилски, в която отново се връща към версията за с. Гулийна баня. През 1926 г. отношение по възник-

налия спор взема изследовател като проф. Иван Шишманов, който въз основа на косвени данни от писма на банскалии „съотечественици“ на Неофит Рилски, а и на по-късна публикация на К. Иречек в сп. „Osvěta“ (1883 г.), коригира твърдението за с. Баня и утвърждава това за Банско (Шишманов, Ив. Нови студии в областта на Българското възраждане. Сб. БАН, кн. XXI. С., 1926, с. 78). Същевременно в публикации на много други автори, включително и в енциклопедични справочници, се застъпват противоречиви становища по повдигнатия въпрос, но без да се привеждат нови доказателства.

Съществуват още свидетелства в полза на Банско, които изиграват важна роля за решаването на проблема. Едно от тях е на Димитър Георгиев Молеров, представител на видния зографски род Молерите от Банско, публикувано под заглавие „Иконопис в Банско“ (Известия на етнографския музей, г. 3, кн. 1 и 2, 1923). В този текст авторът разказва следното за пращядо си Димитър (наричан още Митър), син на основателя на школата Тома Вишанов: „Той (т.е. Димитър Томов Молеров), когато бил момче, имал в Банско неразделен другар Никола поп Петров Бенин, или после отец Неофит Рилски, чиято *родна къща и днес съществува в Банско* [курсив мой – авт.], а тъй също има и живи негови роднини. Двете момчета заедно са учили на българска книга в с. Банско... Митър (пращядо ми) трябвало да напусне Банско и да отиде заедно с баща си в Рилския манастир да рисуват икони. Неофит Рилски (тогава Никола Бенин) не можал да се раздели с добрия си другар Митър и искал да отиде и той в манастира да се учи за молер, но родителите му не го пускали по никой начин. Тогава той избягал от родителите си и стигнал Митър и баща му в местността Предял (между Рила и Пирин), с които отишъл в Рилския манастир...“ (Цит. по: Василиев, А. Български възрожденски майстори, изд. Наука и изкуство, С., 1965, с. 487.). Сведенията, които дава ученикът на отец Неофит Рилски, Паисий, през 1881 г., представят Неофит не като връстник, а като по-млад ученик на Димитър Т. Молеров, но по отношение на родното място разминаване между известията няма. (Вж. Василиев, Асен. Цит. съч., с. 527.)

Много категорични са заключенията за родното място на Н. Рилски в изследването на проф. Румяна Радкова от 1972 г. (сп. „Исторически преглед“, № 6), в което авторката, въз основа на документи от личния архив на книжовника, съхраняван в Научния архив на БАН, по недвусмислен начин доказва, че Банско е мястото, където Неофит се е „родилъ и воспиталъ“

(Виж също: *Радкова, Р.* Неофит Рилски и новобългарската култура. С., 1983, с. 10 – 11). Не съществуват сериозни по-късни изследвания, които да подложат на съмнение доказателствата, изнесени от проф. Р. Радкова, която днес е може би най-компетентният познавач на делото и живота на Неофит Рилски, включително и що се отнася до повдигнатия от Вас въпрос.

Историческата наука, както и всяка наука, непрекъснато се развива в открит спор и сблъсък на мнения. Всяко изказано твърдение обаче трябва да бъде подплатено със сериозни аргументи, документи и факти.

Настоящото становище на Института за исторически изследвания при БАН е изготвено от доц. д-р Пламен Божинов и е съгласувано с проф. д.и.н. Илия Тодев и гл. ас. д-р Димитър Христов, сътрудници на секция „Българите, Османската империя и Европа“.

София,
26.08.2020

С уважение,
доц. д-р Даниел Вачков,
Директор на ИИСТИ-БАН

